

Перший розділ монографії присвячений обґрунтуванню теоретичних засад інноваційного розвитку в умовах глобалізації. Узагальнено основні підходи до поняття розвитку, що дозволяє сформулювати принципи, на яких має ґрунтуватись сучасне розуміння інноваційного розвитку. Здійснено огляд неокласичних моделей з екзогенним та ендегенним НТП. Одночасно наголошено на ролі еволюційної теорії та застосовності еволюційних механізмів економічного розвитку, розкритих в роботах М. Кондратьєва, Й. Шумпетера, Р. Нельсона, С. Уінтера та ін., для аналізу сучасних тенденцій глобалізаційно-інноваційної динаміки. Автором здійснено комплексний аналіз основних понять теорії інновацій з позицій системно-діалектичного підходу, що дозволяє обґрунтувати інтегративний характер інноваційного розвитку та представити його кризь призму формування та відтворення інноваційної економіки в умовах глобалізації.

На основі дослідження якісно нових характеристик та властивостей конкуренції, які виникають на глобалізаційно-інноваційній стадії розвитку постіндустріального суспільства, автором вдосконалено та обґрунтовано поняття інноваційної конкуренції та інноваційної конкурентоспроможності, сутність і зміст інноваційно-інтеграційних конкурентних переваг.

В другому розділі монографії розкрито теоретико-методологічні основи дослідження інноваційної компоненти глобальної економічної системи. Проаналізовано вплив інноваційної конкуренції на формування глобальної економічної системи, побудовано економетричні моделі впливу глобалізаційного та інноваційного факторів на конкурентоспроможність країн. Виявлена залежність між індексом глобальної конкурентоспроможності країн, розрахованим за методикою Всесвітнього економічного форуму, глобальним індексом інновацій INSEAD та інтегральним індексом глобалізації KOF дозволила визначити співвідношення між інноваційними та глобалізаційними факторами конкурентоспроможності та емпірично підтвердити визначальну роль інноваційного фактору в забезпеченні міжнародної (глобальної) конкурентоспроможності країн. За результатами дослідження механізмів глобалізації світового інноваційного простору автором обґрунтовано закономірності формування глобальної інноваційної системи та особливості інтеграції до неї національних інноваційних систем окремих країн.

В третьому розділі розглянуто особливості формування та оцінки інноваційної конкурентоспроможності на засадах запропонованої автором концепції геоінноваційних кластерів, з урахуванням імперативів сталого розвитку. На основі узагальнення значної кількості літературних джерел виявлені системні фактори інноваційної конкурентоспроможності, які складають основу формування стратегічних конкурентних переваг. Заслугує на увагу розрахунок індексу інноваційної конкурентоспроможності країн за авторською методикою, а також широке використання економіко-статистичних та економетричних методів, зокрема факторного аналізу, кластерного аналізу, побудови моделей множинної регресії з метою встановлення впливу інноваційно-інтеграційних факторів на конкурентоспроможність країн.

В четвертому розділі на основі аналізу стратегій соціально-економічного розвитку узагальнено досвід країн – інноваційних лідерів та показано, що недосконалість інституціонального середовища належить до основних факторів, які перешкоджають переходу до інноваційної моделі економіки. Запропоновано підходи до розробки стратегій інноваційної конкурентоспроможності країн на основі формування та реалізації інноваційно-інтеграційних конкурентних переваг. Автором обґрунтовано джерела інноваційної конкурентоспроможності, підкреслено роль нетехнологічних інновацій для забезпечення конкурентоспроможності в умовах інституціональних та ресурсних обмежень. Висвітлено можливості підвищення інноваційної конкурентоспроможності країн на засадах регіональної економічної інтеграції на прикладі Організації Чорноморського економічного співробітництва. Доведено необхідність підвищення в експорті частки продукції з високою доданою вартістю і надано рекомендації щодо удосконалення товарної структури експорту. Особливу увагу приділено підвищенню інноваційної конкурентоспроможності країн з дотриманням принципів сталого розвитку через практичне впровадження запропонованих інструментів інноваційного маркетингу та глобальної соціальної відповідальності.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці цілісної концепції інноваційної конкурентоспроможності країн у глобальній економічній системі та обґрунтуванні її практичного використання, зокрема при формуванні стратегій інноваційної конкурентоспроможності країн та міжнародних інтеграційних угруповань.

Монографія виконана на основі глибокого вивчення автором різноманітних літературних джерел, зокрема наукових монографій і статей вітчизняних та зарубіжних науковців, звітів, аналітичних оглядів і прогнозів Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту менеджменту, Міжнародної школи бізнесу INSEAD, Швейцарського економічного інституту KOF, аналітичної організації The Conference Board, статистичних баз даних Євростату, ОЕСР, ЮНЕСКО, ПРООН, COMTRADE, національних статистичних служб України, Російської Федерації та ін.

До рекомендацій і побажань стосовно подальших досліджень проблем, викладених у монографії, слід віднести необхідність поглибленого обґрунтування інвестиційної складової інноваційної конкурентоспроможності країн, доцільність приділення більшої уваги заходам із підвищення ролі високотехнологічних підприємств у забезпеченні інноваційної конкурентоспроможності України.

Монографія к.е.н, доцента І.В. Тараненко виконана на високому теоретичному рівні, містить нові підходи до аналізу засад інноваційного розвитку і конкурентоспроможності, а також обґрунтовані практичні рекомендації щодо шляхів підвищення інноваційної конкурентоспроможності країн-учасниць Організації Чорноморського економічного співробітництва, у т.ч. України, з урахуванням гео економічних пріоритетів та особливостей сучасного етапу глобалізації.

Монографія зацікавить фахівців у галузі економіки, світового господарства, а також викладачів, аспірантів, студентів, може бути рекомендована для використання в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Управління міжнародною конкурентоспроможністю», «Міжнародний маркетинг», «Міжнародні стратегії економічного розвитку» та для поглибленого вивчення проблем конкурентоспроможності країн в умовах нестабільності глобального середовища.

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ

Т.В. ШАПОВАЛОВОЇ «СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ»

Страшинська Л.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії НПУ ім. М.П. Драгоманова

Суспільний розвиток в умовах сьогодення характеризується інтенсифікацією процесів глобалізації, інтегруванням суб'єктів господарювання в уніфікований економічний простір та відкритістю світової економіки, спричиненої бурхливим розвитком інформаційно-комунікативних технологій. Сучасне суспільство називають ще інформаційним, основаним на знаннях, оскільки невід'ємними його атрибутами є професійні знання, вміння та досвід, активний обмін якими відбувається в соціальних мережах.

Багато західних і вітчизняних економістів схилиються до точки зору, що нині економічне зростання будь-якої країни світу все більше залежить від чинників не тільки економічних (матеріальних), але й неекономічних (нематеріальних). У сучасній економіці людину, міжособистісні зв'язки та взаємовідносини, що базуються на довірі, ототожнюють з капіталом. Очевидно, що значення неекономічних факторів в економічному розвитку підвищується зараз, як ніколи раніше. Так, у ХХ ст. в науковий обіг було введено категорії «людський капітал», «соціальний капітал», які розглядаються економістами та соціологами на рівні з іншими видами капіталу. Інвестування в ці види капіталу вважається економічно обґрунтованим, оскільки воно має економічні вигоди та позитивно впливає на економічне зростання. Разом з тим, в економічній літературі можна виявити ствердження та доводи, щодо недоцільності з економічної точки віднесення соціального капіталу до видів капіталу, усталених в економічній науці та практиці.

Обрана Т.В. Шаповалою для проведення монографічного дослідження тема обґрунтовується з огляду на викладене вище та зумовлена потребою в здійсненні більш ґрунтового аналізу впливу соціального капіталу на економічне зростання, визначенні взаємозв'язку та взаємозалежності між цими категоріями в реаліях сьогодення. Окремі положення концепції соціального капіталу

розглядаються нині, як можлива парадигма для розроблення економічних і соціальних реформ в Україні. У зв'язку з цим поява монографії «Соціальний капітал та економічне зростання», в якій ґрунтовно вивчаються теоретичні й практичні аспекти соціального капіталу, є подією актуальною в науці економіці та витребуваною часом.

Вже поверхневе ознайомлення з колом питань, визначених автором у змісті для проведення дослідження, дає підстави стверджувати про вдалість їх вибору, їх послідовність і логічність викладу, а також належну структурованість. Така структура роботи видається оптимальною та такою, що дала автору змогу в повній мірі розкрити зміст основних питань дослідження. У передмові автору вдалося переконливо актуалізувати вибрану тему монографічної роботи, обґрунтувати її важливість. Про те, що проведенню монографічного дослідження передувала ретельна, скрупульозна підготовка свідчить здійснений автором змістовний аналіз наукової літератури, виокремлення її в окремі блоки за значимістю, часовими та іншими критеріями. Передмова закінчується чітко визначеними завданнями наукового дослідження.

У першому розділі монографії проаналізовано теоретичну базу наукового дослідження соціального капіталу в економіці та виокремлено проблемні його питання. Доречним є термінологічний аналіз та визначення понятійного апарату дослідження, які подано в даному розділі.

Другий розділ монографії присвячено висвітленню історичним аспектам виникнення та становлення концепції соціального капіталу, а також її аналізу через призму інституціоналізму. Автору вдалося виявити та чітко відстежити історичну генезу даної концепції, а також порівняти та проілюструвати її з генезою концепції людського капіталу. Доробком в сучасну концепцію соціального капіталу можна розглядати визначення інституціонального середовища, яке складається з інститутів (державних, приватних і громадських) та норм (правових і соціальних), а також взаємовідносин між ними. Результати аналізу даного розділу, як і у всіх інших розділах, унаочнено на рисунках, що сприяє кращому їх сприйняттю та розумінню через візуалізацію.

У третьому розділі розглянуто базові складові соціального капіталу, а саме, довіру та соціальні мережі. Через призму аналізу та узагальнення результатів досліджень, поданих у цілій низці сучасних наукових праць і публікацій, як зарубіжних, так і вітчизняних, автор визначає важливе значення цих двох неекономічних категорій в економічному зростанні.

У четвертому розділі соціальний капітал аналізується як чинник сучасного економічного зростання. З цією метою автор спочатку виокремив та охарактеризував економічні та неекономічні фактори, що впливають на економічне зростання. До категорії важливих слід віднести питання охарактеризування соціального капіталу як різновиду капіталу в економіці, яке розглянуто в даному розділі. Автор схиляється до думки, що соціальний капітал можна розглядати капіталом з економічної точки зору тільки за окремими критеріями, а саме за можливістю накопичуватися, конвертуватися в інші форми капіталу та сприяти принесенню прибутку. Це вдалося йому довести на прикладі порівняння фізичного капіталу, як усталеної в економіці форми капіталу, та власне соціального капіталу. Логічним продовженням висвітлення соціального капіталу як різновиду капіталу стало виявлення його впливу на економічне зростання. Автор досить виважено та збалансовано підійшов до з'ясування значення цього виду капіталу в економіці, здійснивши аналіз, як позитивних, так і негативних наслідків його впливу. Акцент зроблено на негативному соціальному капіталі, проявом якого є корупція.

У п'ятому розділі монографії досліджуються зарубіжний досвід і вітчизняна практика розвитку соціального капіталу в економіці. До здобутків автора слід віднести результати аналізу концепції і парадигми «ґвенсі», яка культивується в Китаї та є аналогом соціального капіталу. Автор охарактеризував схожі та відмінні риси цих двох концепцій та виокремив специфічні риси «ґвенсі». В контексті віднесення встановлення та розвитку економічних та інших зв'язків між Україною та КНР до пріоритетних напрямів державної політики «нюанси» філософії ґвенсі, що базується на конфуціанстві, є вкрай важливими для вітчизняних підприємців та чиновників. Співна резонанс є обстоювана автором точка зору щодо неприпустимості впровадження в Україні зарубіжних норм (формальних і неформальних) та інститутів соціального капіталу без врахування реалій, умов і особливостей розвитку українського суспільства (с. 287). Розділ завершується ґрунтовним аналізом впливу соціального капіталу на сучасний стан економічного зростання в Україні. Застосування різних методів наукового дослідження дало автору змогу успішно вирішити це складне питання.

Монографічне дослідження завершується висновками, які чітко структуровані відповідно до визначених у передмові завдань. Висновки монографії сформульовано логічно, з дотриманням наукового стилю, характеризуються науковою новизною та є свідченням глибокої обізнаності автора з теоретичними та практичними аспектами соціального капіталу.

В цілому варто відмітити, що монографічна робота Т. В. Шаповалової відрізняє ґрунтовність і переконливість викладу, використання в дослідженні широкого арсеналу наукової термінології та наявність важливих наукових висновки та практичних рекомендацій. А відтак, положення рецензованої монографії безсумнівно можуть бути корисним не тільки для теоретиків і фахівців у галузі економіки, але й у теорії, практиці соціології, політології та інших галузях вітчизняної науки та практики.

Незважаючи на те, що монографічне дослідження проведено на належному науково-теоретичному рівні, окремі його положення можна розглядати, як дискусійні або такі, що потребують уточнень та врахування таких пропозицій.

1. У Передмові монографії автор визначив завдання дослідження. В цьому контексті доречно було б сформулювати і його мету.
2. У Розділі 2 монографії «Історичний генезис та інституціональний вимір соціального капіталу» автор аналізує передумови виникнення і сучасні тенденції розвитку концепції соціального капіталу, а також інституціональний вимір соціального капіталу в економіці. Виокремлення і вивчення інституціонального та інших підходів до вивчення концепції соціального капіталу в окремий розділ монографії посилює логіку викладеного матеріалу.
3. У Розділі 3 «Базові форми капіталу» має сенс проаналізувати таку компоненту соціального капіталу, як норми, зокрема репутація, та її значення в сучасній економіко-господарській діяльності.
4. Рисунок 1.1. Підходи до визначення поняття «соціальний капітал» доречно було б винести в розділ «Додатки» та доповнити іншими дефініціями, які наявні в тексті монографії.

Подані вище пропозиції мають здебільше рекомендаційний характер і не впливають на позитивну оцінку монографічної роботи. Положення дослідження, які розглядаються, як дискусійні, належним чином аргументовані автором та відображають його власне бачення, позицію і підходи до вирішення досліджуваних проблем. Робота в межах визначених мети і завдань є цілісним і завершеним науковим дослідженням.

Як вже зазначалося вище, монографію вирізняє не тільки широке коло теоретичних питань та їх вдале розроблення, але і її практичне спрямування. Матеріали монографічної роботи можуть бути використані у вітчизняній практиці, зокрема висновки в ході розроблення державних і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Положення монографії можуть застосовуватися для розроблення навчальних планів, програм та читання лекцій з вивчення теоретичних засад соціального капіталу, впливу цього виду капіталу на економічне зростання, а також для проведення подальших наукових досліджень.

Монографія Т. В. Шаповалової «Соціальний капітал та економічне зростання» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, має наукову і практичну цінність та рекомендується до друку.